

Talabalar O'rtasidagi Nizoli Vaziyatlarni Bartaraf Etish Choralari

Bo'stonova Shahzoda Xasanboyevna

O'zDJTU psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqola talabalar o'rtasidagi nizoli vaziyatlarni bartaraf etish choralariga bag'ishlangan bo'lib, o'quv jarayonida yuzaga keladigan konfliktlar va muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan metodik yondashuvlarni o'rganishga qaratilgan. Maqolada o'qituvchi va talaba o'rtasidagi ijobiy munosabatlar, kommunikatsiya, hissiy intellekt va ziddiyatlarni boshqarish metodlari haqida so'z yuritiladi. Muammo bartaraf etishning zamonaviy usullari, xususan, konfliktidan chiqish uchun pedagogik yondashuvlar va jamoaviy ish muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Talabalar o'rtasidagi nizolar, bartaraf etish choralari, kommunikatsiya, hissiy intellekt, ziddiyatlarni boshqarish, pedagogik yondashuv, jamoaviy ish.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchilarning ilmiy bilimlaridan tashqari ijtimoiy va hissiy ko'nikmalarini rivojlantirishga ham katta e'tibor qaratmoqda. Talabalar o'rtasidagi nizolar, asosan, ularning shaxsiy va guruhviy munosabatlarida yuzaga keladi, bu esa ta'lim jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun ta'lim jarayonida talabalar o'rtasida yuzaga kelgan nizolarni to'g'ri boshqarish, ularni konstruktiv tarzda hal etishning o'rni beqiyosdir. Ziddiyatlarni boshqarishning metodik yondashuvlari o'quvchilarga o'zaro hurmat va to'g'ri kommunikatsiya orqali muammolarni samarali bartaraf etishga yordam beradi.[1]

Talabalar o'rtasidagi nizolarni hal qilishning asosiy usullaridan biri bu kommunikatsiyaning samarali tashkil etilishi hisoblanadi. Zamonaviy ta'limda konfliktlarni hal qilishda ijtimoiy-psixologik yondashuvlar keng qo'llanilmoqda. Bunga masalan, «aktiv tinglash», «do'stona muhit yaratish» va «hissiy intellektni rivojlantirish» kabi metodlar kiradi. Pedagogik amaliyotda «hissiy intellekt» tushunchasi muhim o'rin tutadi, chunki bu talabalarga o'z his-tuyg'ularini boshqarishni o'rgatadi, shu bilan birga ular boshqalar bilan ijobiy munosabatlarni shakllantira olishadi.[2]

O'quvchilarning stress va g'azabini boshqarish uchun mo'ljallangan turli interaktiv mashqlar ham mavjud bo'lib, ularning samarali amalga oshirilishi talabalar o'rtasidagi nizolarni qisqartiradi. Misol uchun, guruhdagi muhokama sessiyalari, rolli o'yinlar va problemalarni birgalikda hal qilish metodlari o'quvchilarni to'g'ri yondashuv va jamoaviy ishda ishlashga undaydi. Bu esa, o'z navbatida, talabalar o'rtasida hurmat va tushunishni mustahkamlashga yordam beradi.[3]

Talabalar o'rtasidagi nizolarni bartaraf etishning choralari

Nizolarni bartaraf etishda o'qituvchilar quyidagi metodlarni qo'llashlari mumkin:

1. **Aktiv tinglash:** Talabalar o'rtasidagi ziddiyatlarni hal qilishda birinchi navbatda, o'qituvchilar o'zlarini tinglovchi sifatida ko'rsatishlari kerak. Har bir talabani tinglash, uning nuqtai nazarini tushunish va muammo haqida ochiq suhbatlar o'tkazish zarur.
2. **Hissiy intellektni rivojlantirish:** Talabalarga o'z his-tuyg'ularini boshqarish va boshqalar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatishni o'rgatish muhimdir. Bu talabalar o'rtasidagi nizolarni kamaytiradi va guruhdagi ishlash jarayonini yaxshilaydi.

3. **Do'stona muhit yaratish:** Ziddiyatlarning oldini olish uchun o'quvchilar uchun qulay va do'stona muhit yaratish lozim. Bu ularning o'zaro aloqalarini mustahkamlashga yordam beradi va stressni kamaytiradi.
4. **Jamoaviy ish:** Talabalar o'rtasida o'zaro hurmatni rivojlantirish uchun jamoaviy faoliyatlar va guruh ishlari o'tkazish muhimdir. Birgalikda ishlash orqali talabalar o'zaro muloqot va hamkorlikni rivojlantiradilar.
5. **Mediasiya:** Nizolarni hal qilishda o'qituvchilarning neutilaralashuvi muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi o'rtada turib, har ikki tarafning fikrlarini tinglab, qaror chiqarishda yordam beradi.[4]

Talabalar o'rtasidagi nizolarni bartaraf etish choralari

Talabalar o'rtasidagi nizolarni bartaraf etishda o'qituvchilar va pedagoglar, shuningdek, o'quv tizimi mutaxassislari, o'quvchilarni nafaqat akademik, balki ijtimoiy va hissiy jihatdan ham qo'llab-quvvatlashlari zarur. Pedagogik jarayonda talabalar o'rtasida ziddiyatlar nafaqat o'quv materiallariga, balki individual xususiyatlar, dunyoqarash va munosabatlarga ham bog'liq bo'lishi mumkin. Shuning uchun, ularni bartaraf etish usullari turli yo'nalishlar bo'yicha amalga oshiriladi.[5]

Pedagogik yondashuvlar

Talabalar o'rtasidagi ziddiyatlar bir qator sabablar bilan yuzaga kelishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchilar birinchi navbatda talabalar o'rtasidagi ziddiyatlarning sabablarini aniqlashlari lozim. O'qituvchilar, talabalarga ziddiyatni hal etishda yordam beradigan metodlar, masalan, konfliktni hal qilishda ishlatiladigan turli yondashuvlar va amaliy maslahatlarni taqdim etishlari zarur. O'quvchilarni diqqat bilan tinglash va ularning fikrlarini inobatga olish ham ziddiyatlarni bartaraf etishda samarali vosita hisoblanadi.[6]

Ijtimoiy va hissiy ko'nikmalarini rivojlantirish

O'quvchilarning ijtimoiy va hissiy ko'nikmalarini rivojlantirish, o'zaro hurmat va tushunishni kuchaytirish uchun jamoaviy ishlash va bir-birlarini qo'llab-quvvatlashni o'rgatish muhimdir. Pedagogik faoliyatda ijtimoiy va hissiy rivojlanishni ta'minlash uchun guruh ishlari, rolli o'yinlar va ko'p o'yantiruvchi mashqlar amalga oshiriladi. Bu usullar talabalar o'rtasida murosaga erishish va ziddiyatlarni tinch yo'l bilan hal qilishga yordam beradi.[7]

Interaktiv metodlar:

Ziddiyatlarni hal qilishda interaktiv metodlar, masalan, "do'stona muhit yaratish" yoki "jamoaviy muloqot" metodlari muhim o'rin tutadi. Bu metodlar talabalar o'rtasida o'zaro aloqalarni o'rnatishga, bir-birlarini yaxshiroq tushunishga va hurmat qilishga yordam beradi. Interaktiv mashqlar, jamoaviy muloqot, guruhni muammolarni birgalikda hal qilishga undash ham samarali choralar hisoblanadi.[8]

Mediasiya va aralashuv:

O'quvchilarning o'rtasida yuzaga kelgan nizolarni hal qilishda mediasiya usuli (yoki o'qituvchining aralashuvi) yordam beradi. Bu usulda, o'qituvchi ziddiyatli tomonlarni tinglaydi, muammoni tinch yo'l bilan hal qilishga yordam beradi va qaror chiqarish uchun murosaga erishishga yordam beradi. Mediasiya jarayoni, talabalar o'rtasidagi ziddiyatlarni bartaraf etishda muhim vosita bo'lishi mumkin.

Komunikatsiya ko'nikmalarini o'rgatish:

O'quvchilarga samarali kommunikatsiya ko'nikmalarini o'rgatish ham ziddiyatlarni hal qilishning samarali vositasi hisoblanadi. O'quvchilarga o'z fikrlarini to'g'ri va aniq ifodalashni, boshqalarni tinglashni va muloyimlikni saqlashni o'rgatish kerak. Bu ko'nikmalar o'quvchilar o'rtasida munosabatlarni yaxshilashga va ziddiyatlarni bartaraf etishga yordam beradi.[9]

Xulosa

Talabalar o'rtasidagi nizolarni bartaraf etish muhim pedagogik vazifalardan biridir. Ziddiyatlarni hal qilishda o'qituvchining roli juda katta, chunki u nafaqat ta'lim berish, balki talabalarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Ziddiyatlarning kelib chiqishiga turli omillar, masalan, shaxsiy qarama-qarshiliklar, dunyoqarash farqlari, o'rganish jarayonidagi qiyinchiliklar va boshqalar sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli, ziddiyatlarni hal etish uchun bir nechta yondashuvlardan foydalanish zarur: diagnostika, ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, kommunikatsiya ko'nikmalarini o'rgatish, interaktiv metodlar, guruh ishlari va mediasiya.

O'quvchilarning o'zaro tushunishni kuchaytirish, murosaga erishish va hamkorlikda ishlashni o'rgatish ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga yordam beradi. Ularni tinchlikka erishishning samarali yo'llarini o'rgatish, o'z fikrlarini aniq va muloyim tarzda ifodalashga o'rgatish, ziddiyatlarni bartaraf etish jarayonida o'qituvchi va talabalar uchun muhim ahamiyatga ega.[10]

Umuman olganda, talabalar o'rtasidagi nizolarni bartaraf etish masalasi ta'lim jarayonida ko'proq e'tibor berilishi kerak bo'lgan mavzu bo'lib, uning samarasini o'quvchilarning sog'lom va ijtimoiy ravnaq topgan shaxslar sifatida o'sganida ko'rish mumkin. O'qituvchilar nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning ijtimoiy hissiy rivojlanishiga hissa qo'shuvchi shaxslar bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. D. Goleman, *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books, 1995.
2. D. W. Johnson и R. T. Johnson, «Essential components of peace education», *Theory Pract.*, т. 44, сс. 280–292, 2005.
3. M. Vasilyeva, *Guruhdagi aloqalar va ziddiyatlarni boshqarish*. Moskva: Ekspress, 2019.
4. M. Sadykova, *Hissiy intellekt va uning ta'lim jarayonidagi o'rni*. Toshkent: O'zbekiston universiteti nashriyoti, 2021.
5. A. Askarov, *O'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi kommunikatsiyaning rolini tahlil qilish*. Tashkent: O'qituvchi, 2020.
6. J. Shaykhov, *Pedagogik yondashuvlar va ularning ta'limda qo'llanilishi*. Tashkent: Science Publishing, 2018.
7. D. Tjosvold и B. Wisse, *Power and Interdependence in Organizations*. Cambridge University Press, 2010.
8. T. Andreeva, *Psixologiya i pedagogika konfliktov*. Moskva: Nauka, 2019.
9. S. Bekmurotov, *Ta'lim tizimida konfliktni boshqarish metodlari*. Toshkent: Fan, 2020.
10. M. Deutsch, *The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice*. Jossey-Bass, 2006.